

Bilag

Bilag 1: Folkebibliotekernes netbaserede materialer

Bilag 2: Opgaver ved indkøb af netbaseret materiale

Bilag 3: Arbejdsdelingen i et typisk indkøbssamarbejde

Bilag 4: Elementer i infrastrukturen

Bilag 5: Ramme for organiseringen af en fælles løsning

Bilag 1: Folkebibliotekernes netbaserede materialer

Folkebibliotekerne anvendte i 2010 32-35 millioner kr. på indkøb af netbaserede materialer. Det svarer til 11% - 15% af det samlede materialebudget. . Beløbet omfatter ikke tillægsaftaler for fysiske tidsskrifter såsom digital adgang til Tænk, Mandag Morgen m.m.

De netbaserede materialer kan opdeles i tekst, musik, lydbøger, film og spil. Inden for disse materialetyper er der en række produkter, som størstedelen af landets 97 folkebiblioteksvæsenere abonnerer på.

Produkt	Antal abonnenter
Bibzoom	97
Faktalink	97
Forfatterweb (Pris inkluderet i Faktalink)	97
Futuriblerne (Gratis)	97
Infomedia	97
netlydbog.dk	93
Litteraturfortolkninger	92
filmstriben.dk – se film derhjemme	81
Library PressDisplay	78
Danske Dyr og Verdens Dyr	69
Europa World Plus	69
Verdens Dyr Pris indeholdt i Danske Dyr	69
Literature Ressource Center	64

Som det fremgår af ovenstående tabel over de meste udbredte produkter, har alle biblioteker adgang til netbaseret musik (Bibzoom), mange har adgang til netbaserede lydbøger (netlydbog.dk), film (filmstriben.dk) og netbaseret tekst (Infomedia, Library PressDisplay). Folkebibliotekerne abonnerer i alt på 68 forskellige produkter, og der er stor forskel på, hvor mange abonnementer det enkelte bibliotek har adgang til. Antallet af abonnementer varierer fra 11 til 59. Dermed er meget stor forskel på, hvilke netbaserede materialer borgerne i forskellige kommuner har adgang til.

Selv til de mest udbredte produkter som filmstriben og netlydbog.dk er der kommuner, hvor borgerne ikke har adgang.

Ud over de betalingsbelagte licenser findes et stort antal gratis netbaserede materialer, som skønnes at have lige så stor vigtighed for bibliotekerne, især når de kan høstes og formidles gennem en databrønd. Det er materialer som fx Weilbachs Kunsterleksikon <https://www.kulturarv.dk/kid/>.

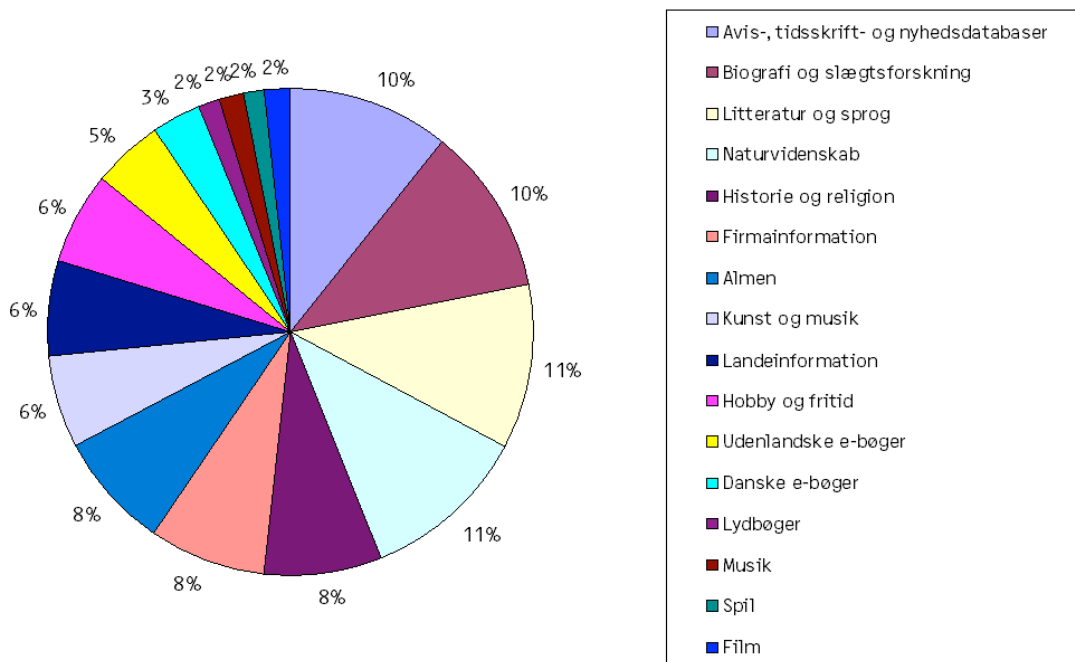
Materialeudgifter

Fordelingen af folkebibliotekernes udgifter til netbaserede materialer fremgår af nedenstående tabel. Licensguiden er fællesbetegnelsen for de tekstlicenser, der forhandles af Gentoft Bibliotekerne. Som det fremgår, er disse licenser de mest udgiftskrævende fulgt af Bibzoom og netlydbog.dk.

Produkt	Omsætning	Procentvis fordeling
Licensguiden	10.699.234	34,6%
Bibzoom	8.052.947	26,0%
netlydbog.dk	6.309.055	20,4%
Forfatterweb og Faktalink	2.749.021	8,9%
filmstriben.dk (se film derhjemme)	1.764.632	5,7%
ebib.dk	816.766	2,6%
filmstriben.dk (på biblioteket)	321.366	1,0%
Litteraturfortolkninger	107.612	0,3%
spilogmedier.dk	107.612	0,3%
ebogsbibliotek.dk	-	-
I alt	30.928.246	100,0%

Den emnemæssige fordeling af de 68 (59) licenser fremgår af nedenstående figur. Figuren viser, at der er 7 licenser inden for området avis-, tidsskrift- og nyhedsdatabaser, svarende til 10 af det samlede antal licenser. Antallet af licenser er ikke en helt retvisende indikator for dækningen, da et produkt kan være meget omfangsrigt og indeholde meget information, mens et stort antal mindre produkter kan udgøre en relativ perifer dækning inden for et emne.

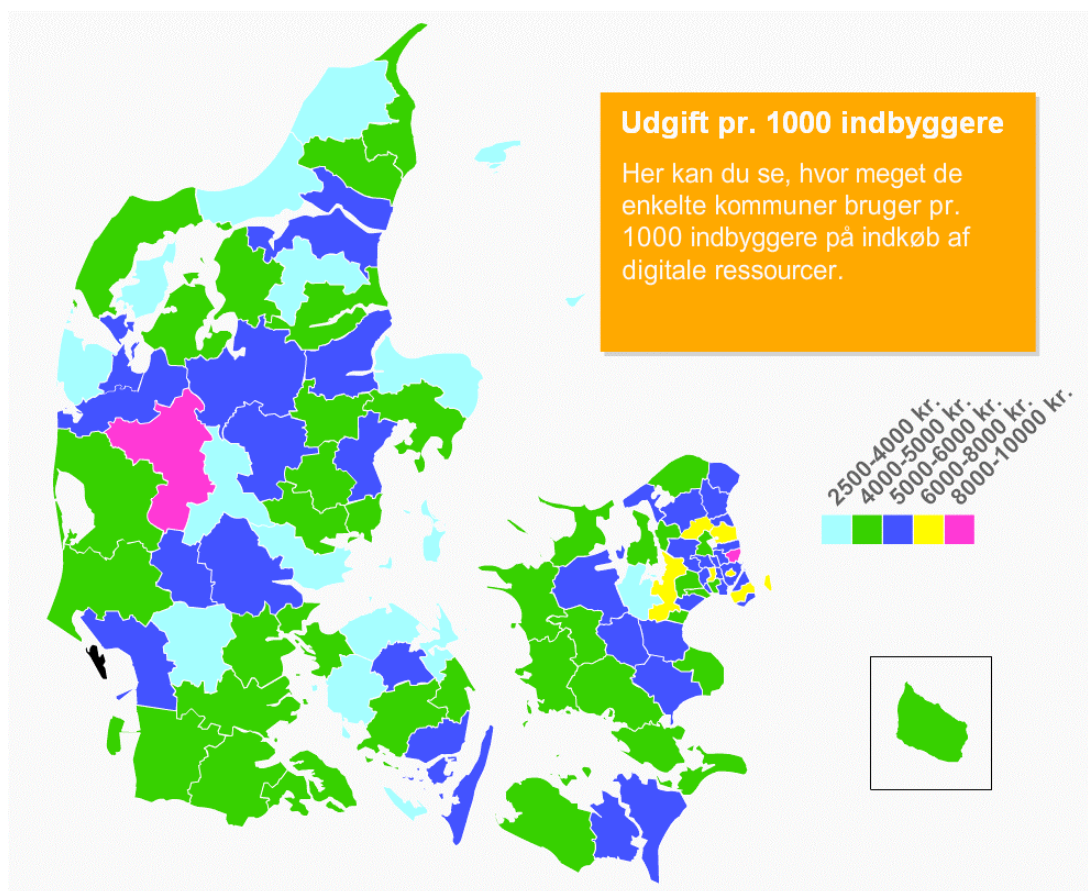
Figuren viser en forholdsvis bred fordeling over de forskellige områder og illustrerer, hvor mange forskellige produkter der er behov for, hvis folkebibliotekernes fysiske materialer efterhånden skal erstattes af netbaserede materialer. Fysiske bøger er fortsat langt den mest benyttede materialetype på folkebibliotekerne, og der er derfor især behov for et større udbud af danske og udenlandske e-bøger, hvis folkebibliotekernes skal være mere digitale.

Emnemæssig fordeling af ressourcer

Variationen i folkebibliotekernes indkøb

Der er en betydelig variation i folkebibliotekernes indkøb. De enkelte biblioteker bruger fra 3.000 kr. pr 1.000 indbyggere til lidt under 10.000 pr. 1.000 indbyggere. Ved vurderingen af materialeudgifter pr. indbygger skal man være opmærksom på, at kommuner med et lavt indbyggertal naturligvis kan have meget høje materialeudgifter pr. indbygger uden at have en stor materialesamling og omvendt med større kommuner.

Oversigt over udgifter til digitale ressourcer

Ovenstående kort viser de enkelte bibliotekskommuners udgifter til indkøb af netbaserede medier. Oversigten er inddelt i intervaller for udgifter pr. 1000. indbyggere. Det fremgår således af oversigten, at Aarhus Kommune bruger 5.000-6.000 kr. pr. 1000 indbyggere mens eksempelvis Bornholm bruger 4.000- 5.000 kr. pr. indbyggere. De seks centralbiblioteker og de øvrige store biblioteker anvender typisk mange penge til netbaserede materialer, mens mange biblioteker på Fyn og i Jylland ikke har adgang til så mange materialer (de lyseblå områder).

I de følgende afsnit præsenteres en mere detaljeret status for de enkelte materialekategorier tekst, musik, lydbøger, film og spil.

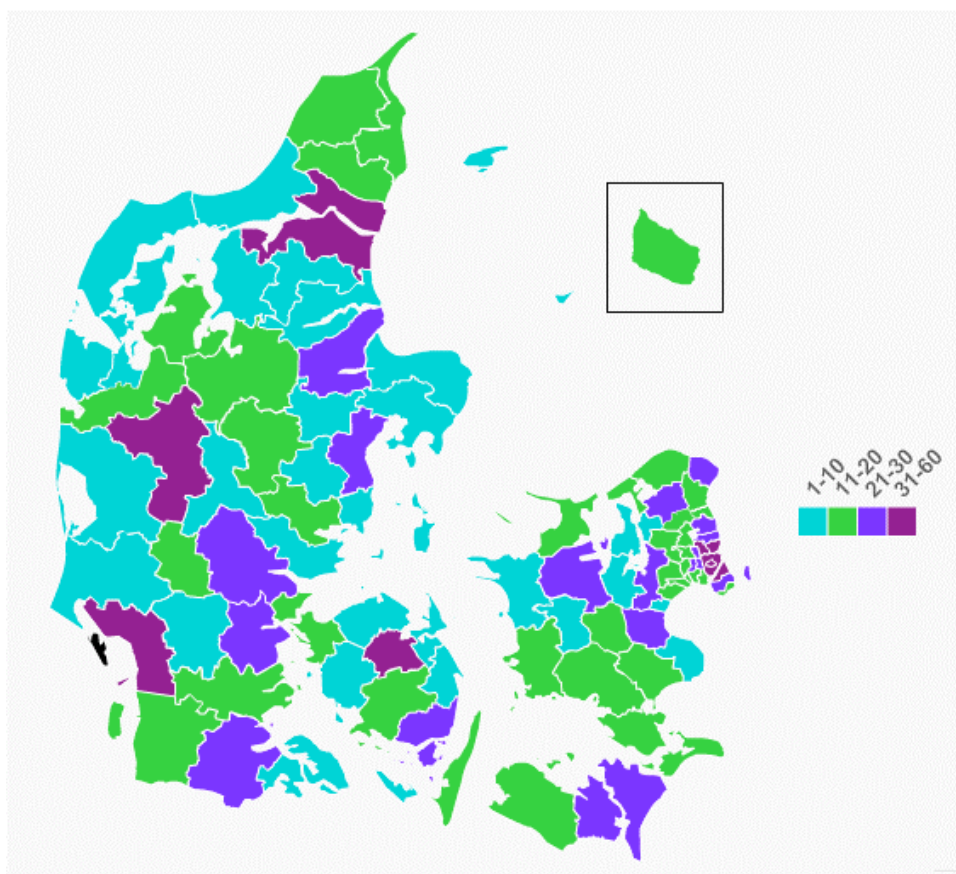
Tekstlicenser

Folkebibliotekerne har mulighed for at abonnere på ca. 60 tekstlicenser. Størstedelen af disse indkøbes og administreres af indkøbssamarbejdet hos Gentofte Bibliotekerne. Andre tekstlicenser som Faktalink, Forfatterweb, Bibzoom world, ebib.dk og ebogsbibliotek.dk indkøbes særskilt af det enkelte bibliotek.

Tekstlicenserne er meget forskelligartede og omfatter erhvervsrelateret information, e-bøger (fag- og skønlitteratur), reparationsbøger, aviser, faktaoplysninger (biografier og emner).

Nedenstående kort viser udbredelsen af tekstlicenser. Som det fremgår af kortet er der i en kommune som Skagen adgang til 11-20 tekstlicenser, mens der i Odense Kommune er adgang til 31-60 tekstlicenser. Variationen i antallet af licenser kan skyldes økonomiske res-

sourcer, begrænsede personaleressourcer til at formidle netbaserede materialer, manglende tekniske muligheder for formidling eller en begrænset efterspørgsel hos borgerne i kommunen.

Udbredelse af tekstlicenser

Det er vanskeligt at vurdere, i hvilket omfang den uensartede adgang udgør et problem på nuværende tidspunkt. Tekstlicenserne kan typisk anvendes i forbindelse med uddannelse og studier, og dermed kan det naturligvis være et problem, hvis elever og studerende i nogle egne af landet har meget begrænset adgang til disse netbaserede materialer. På den anden side viser kortet, at man i de større studiebyer typisk har adgang til mange tekstlicenser. Nedenstående tabel er en oversigt over udbuddet af tekstlicenser, forretningsmodeller og pris pr. download.

Tekstlicenser	Gentofte Bibliotekerne forhandler 58 tekstlicenser for bibliotekerne Litteraturfortolkninger udbydes af DBC Faktalink udbydes af DBC Forfatterweb udbydes af DBC ebib.dk udbydes af Publizon ebogsbibliotek.dk udbydes af Publizon
Forretningsmodeller	Typisk flatrate aftaler. Altså en fast pris uafhængig af benyttelse, men typisk afhængig af indbyggertallet.
Priser	Ca. 15 mio. kr. pr. år (Licensguiden udgør 10,6 mio. kr.)

	<p>Gennemsnitspriserne pr. download varierer afhængig af forbrug og produkttype – generelt betaler man mere for større artikler. Sammenligner man med ovennævnte Top 10 for licensguiden, er gennemsnitspriserne for download:</p> <p>Infomedia 16,7 kr. Library PressDisplay 9,5 kr. MasterFile 21,3 kr. Europa World Plus 6,07 kr. Danske-dyr/Verdens-dyr 4,3 kr. Gale/Cengage produkterne (Literature Ressource Center, Science in Context etc.) 15,5 kr. Gyldendals Onlineordbøger 1,5 kr. Danskhistorie 4,06 kr. Kompass 3,3 kr.</p> <p>Priserne for download på de udenlandske e-bøger er 3,3 kr. for Ebrary og for Safari 6,0 kr. Ebøger fra Publizon ligger omkring 16-17 kr. for en ebøger.</p> <p>Da der på nuværende tidspunkt er rationering på nogle materialer, giver det ikke mening at gengive benyttelsesstatistik</p>
--	---

Musik

Adgangen til netbaseret musik sker gennem portalen Bibzoom, som drives af Basepoint Media efter aftale med Statsbiblioteket. Bibzoom tilbyder musik i alle genrer.

Der er ca. 10.000 unikke brugere hver måned. Bibzoom er for nylig begyndt at understøtte flere formidlingsplatforme og operativsystemer og har også implementeret mulighed for at streame musik som supplement til den traditionelle download af musikfilerne.

Der har i 2010 været et væsentligt fald i udlån af musik (cd) på ca. 1 million, men faldet har ikke medført en tilsvarende stigning i benyttelsen af Bibzoom. Brugerne er sandsynligvis begyndt at bruge gratis tilbud som Grooveshark, Deezer eller abonnementsbelagte tjenester som TDC Play og WIMP.

Licenser	Bibzoom
Forretningsmodeller	Flatrate med loft
Pris	Den samlede betaling fra bibliotekerne udgjorde 8 mio. kr. i 2010, hvilket er steget til 9,5 mio. kr. i 2011, da der er indgået en større aftale med mere musik.
Udbredelse	Dækker det meste af landet, men der er dog flere biblioteker, der i 2011 har fravalgt Bibzoom.
Bestand	348.000 album i 2010 til download samt mulighed for streaming af et væsentligt mindre antal album i 2011. Bestanden er forøget til 585.251 i juni-juli 2011.

Lydbøger

Netlydbog.dk drives af et konsortium bestående af bibliotekerne i Frederiksberg, Gentofte, København og Aarhus. Konsortiet har ansvar for hjemmesiden og udvælgelsen af materialer. Drift af it-plattform, autentifikation, udlånsmodel samt administration er outsourcet til firmaet Publizon. Portalen tilbyder biografier og skønlitterære værker.

Licenser	netlydbog.dk
Forretningsmodeller	Flatrate.
Pris	6,3 mio. kr. pr. år
Udbredelse	Dækker det meste af landet
Bestand	1092

Film

Gennem portalen filmstriben.dk kan biblioteksbrugere se film fra danske kort- og dokumentarfilmproducenter, danske fagfilmproducenter og kommercielle spillefilm fra filmselskaberne for både børn og voksne. Filmstriben er udviklet i samarbejde mellem DBC og Det Danske Filminstitut. Bibzoom/world giver adgang til musik og film på arabisk, bosnisk/ kroatisk/ serbisk, persisk, urdu/ hindi/ panjabi og tyrkisk.

Licenser	filmstriben.dk Bibzoom World
Forretningsmodeller	Klikmodel hvor der betales for antal download
Pris	2 mio. kr. pr. år.
Udbredelse	Dækker næsten alle biblioteker
Bestand	Filmstriben: 975. Bibzoom World ca. 250

Spil

Fra portalen spilogmedier.dk kan brugerne downloade spil og programmer. Portalen er udviklet og drives af DBC og blev lanceret i slutningen af 2010.

Licenser	spilogmedier.dk
Forretningsmodeller	Klikmodel hvor der betales for antal download. Hvert download koster 13,50 – 33 kr.
Pris	Den samlede betaling fra bibliotekerne udgjorde 107.612 kr. i 2010.
Udbredelse	Ca. halvdelen af folkebibliotekerne tilbyder denne form for udlån af spil og programmer

Bilag 2: Opgaver ved indkøb af netbaseret materiale

De funktioner, der varetages af en central indkøbsfunktion på licensområdet som fx DEFF's licenssekretariat, varierer afhængigt af graden af centralisering og samspillet med andre aktører, der varetager enkeltstående funktioner. Administrationen af licenser og konsortier vil dog oftest omfatte følgende kerneopgaver:

- Forarbejde/markedsundersøgelse
- Interesseundersøgelse
- Kontraktforhandling
- Beslutning og kontraktindgåelse
- Implementering
- Markedsføring og undervisning
- Support og statistik
- Fornyelse af aftalen

Den løbende administration af licenserne vil også omfatte koordinering af metadata til en databrønd, administration af bibliotekernes beholdningsoplysninger (hvilke licenser det enkelte bibliotek har) og data til adgangsstyringssystemet (ip-oplysninger). Derved får licensadministrationen en tættere kobling til selve infrastrukturen og de institutioner, som står for driften af forskellige tjenester.

En anden tendens i udviklingen af licensadministrationen er, at forholdet til leverandørerne ændrer karakter i retning af øget samarbejde. I forhold til de udenlandske forlag medfører bevægelsen mod open access (vederlagsfri adgang til videnskabelige artikler), at forhandlingerne bliver en del af en større strategisk udvikling. Det samme vil formentlig ske i forhold til danske forlag, hvor biblioteker og forlag samarbejder om at udvikle nye forretningsmodeller (fx de nye freemium modeller), og hvor der også med tiden kan blive en kobling til biblioteksafgiften.

Koblingen mellem indkøb og infrastruktur bliver særlig tæt, hvis det digitale materiale er kopibeskyttet. Det vil ofte være i form af software til digital rights management (drm), som medfører, at materialet kun kan afspilles på bestemte softwareløsninger (windows, apple) eller bestemte apparater (pc'er, mobiltelefoner mv.). I de tilfælde er det særlig vigtigt at koordinere aftalevilkår ved indkøb med infrastruktur og formidling. Dm-beskyttelse vil formentlig forekomme på en stor del af det danske materiale.

Afholdelse af workshopper og konferencer både nationalt og internationalt er også en væsentlig del af licensadministrationen. Det er vigtigt at udbrede kendskabet til forretningsmodeller og produkter og at drøfte ønsker til udviklingen. Denne opgave vil formentlig blive endnu vigtigere, efterhånden som licensadministrationen får en tættere kobling til infrastrukturen og en tættere samarbejde med leverandører.

Formidling af den erhvervede licens

Arbejdet med licensen efter aftaleindgåelsen er helt afgørende for, om biblioteket får fuldt udbytte af produktet. Det er således vigtigt, at produktet markedsføres over for bibliotekets medarbejdere og integreres i bibliotekets almindelige formidling til brugerne. Desuden er support af aftalen en vigtig opgave, fordi der erfaringsmæssigt altid opstår spørgsmål om anvendelsen af produktet eller vilkårene i kontrakten.

Det er en vigtig opgave, at der følges op på indkøbet af den nye licens ved at se på benyttelsesstatistik. Det er nødvendigt både for at vurdere effekten af bibliotekets formidling og for at sikre, at biblioteket ikke abonnerer på produkter, som ikke benyttes. Desuden kan statistikken anvendes i en fremtidig genforhandling af licensaftalen.

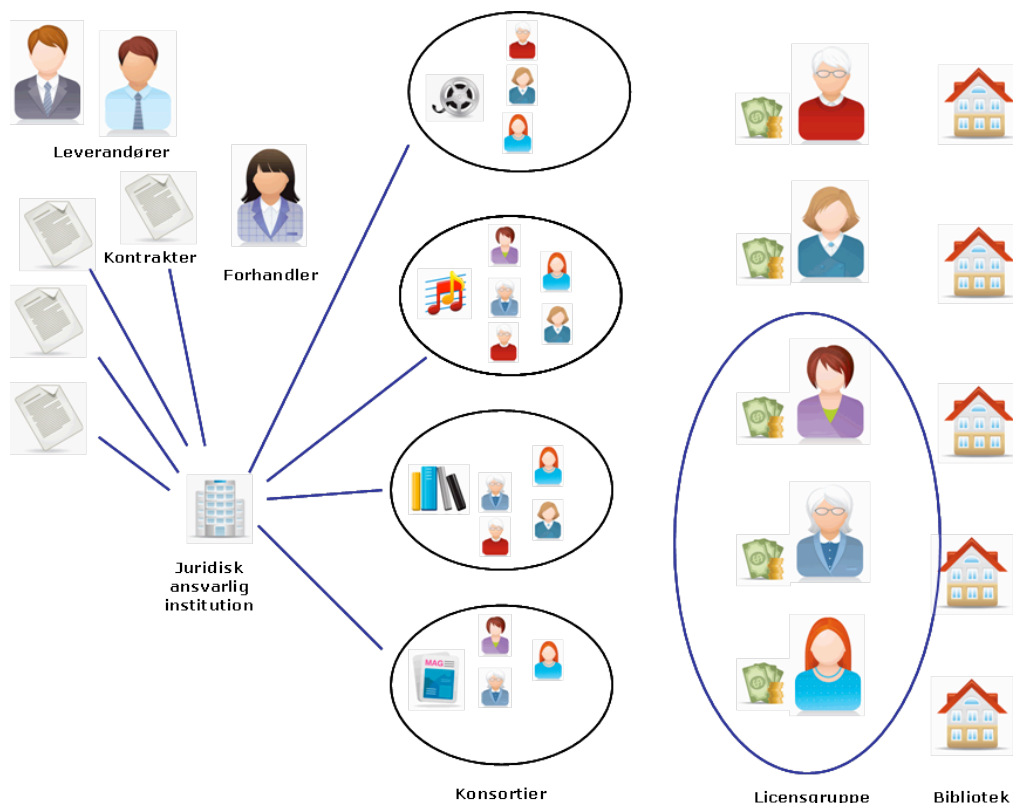
Dele af denne opfølgingsopgave kan ligge hos den enkelte institution, men der kan være behov for sammenlignende analyser institutionerne imellem for at vurdere værdien af en given licens.

Et velkendt nøgletal på licensområdet er prisen pr. download. Det udregnes ved at tage prisen på en licens og dele den med antallet af downloads. En licensaftale til 1 mio. kr. med 100.000 downloads vil således have en pris pr. download på 10 kr. Hvis man har en målsætning om en downloadpris på 9 kr., kan man gennem forhandling enten reducere prisen på licensen til 900.000 kr. eller øge benyttelsen med 10.000 downloads. Målsætningen er, at tallet er så lavt som muligt.

De to tilgange er dog ikke lige gode. For det første er der i mange tilfælde begrænsede muligheder for at opnå prisreduktioner fra leverandørerne. For det andet vil en prisreduktion typisk skulle deles mellem mange biblioteker. Endelig tyder flere analyser på, at de helt store gevinster ligger i at forbedre adgangen, fordi det har nogle meget store afledte effekter for brugerne. I Stockholm var der fra den ene dag til den anden fx en voldsom stigning i anvendelse af de digitale tekstlicenser på bibliotekerne, blot fordi metadata om licensen blev gjort tilgængelig i "katalogen" og dermed synlig for brugerne.

Bilag 3: Arbejdsdelingen i et typisk indkøbssamarbejde

Den anbefalede model for et indkøbssamarbejde kombinerer fordelene ved en central administration (fx et sekretariat) med fastholdelse af den lokale beslutningskompetence i forhold til indkøb¹. Det vil sige, at det er den enkelte institution (fx biblioteket), som råder over materialebevillingen, og dermed institutionen, der beslutter, hvad der indkøbes. Det er således typisk det enkelte kommunale folkebibliotek, der betaler for de netbaserede materialer, og det er dermed bibliotekets ledelse, der afgør, hvad der skal indkøbes.

Model for indkøbssamarbejde

I modellen ovenfor udpeger det enkelte bibliotek eller den enkelte institution en medarbejder, der er ansvarlig for licensindkøb. Denne medarbejder får fuldmagt til at agere på vegne af institutionen. Et antal af disse medarbejdere fra forskellige biblioteker danner en licensgruppe. Licensgruppen er en slags forretningsudvalg for det samlede indkøbssamarbejde. Således kan licensgruppen træffe beslutninger om udviklingen af samarbejdet og tage stilling til, hvilke nye produkter der skal afprøves. Der er det enkelte bibliotek, der råder over pengene til indkøb, så den væsentligste beslutningskompetence er placeret lokalt.

Processen med indkøb af licensen indledes med en undersøgelse af relevante tilbud på markedet. Resultatet forlægges licensgrupperne, som tager stilling til, om man skal forsøge at indgå en licensaftale om produktet. Hvis licensgruppen vurderer, at det kunne være relevant at tilbyde et nyt digitalt produkt til brugerne, foretager licenssekretariatet en interesseundersøgelse blandt bibliotekerne. Hvis der er interesse, etableres en testadgang, og bibliote-

¹ Bilag 3 indeholder en meget simpel illustration af rollerne i indkøbssamarbejdet. Illustrationen viser, hvordan et indkøbssamarbejde kan kombinere centraliseret indkøb med lokal indflydelse.

kerne afprøver produktet. Det undersøges også, om enkelte institutioner allerede abonnerer på dele af licenspakken.

Bibliotekerne giver efterfølgende en tilbagemelding om, hvorvidt de ønsker at abonnere på produktet. Den kreds af biblioteker, der ønsker at abonnere på et givent produkt, udgør et konsortium. Konsortierne er forskellige konstellationer af biblioteker, der abonnerer på et givent produkt. De kan omfatte alt fra 3 til 100 biblioteker. Licenssekretariatet får mandat til at foretage en forhandling med leverandøren om priser og vilkår på vegne af konsortiet. Prisen på licensen kan afhænge af antallet af deltagende institutioner og antallet af autoriserede brugere.

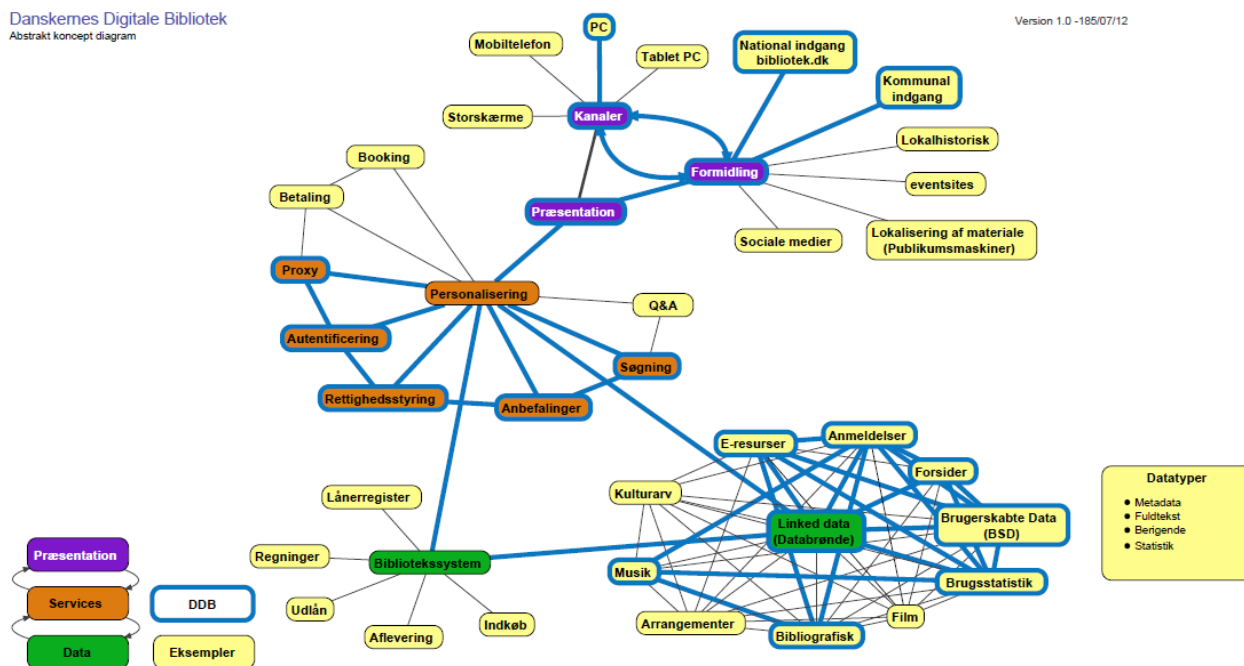
Det er vigtigt at have en juridisk ansvarlig institution af hensyn til de juridiske forhold vedrørende kontraktindgåelse, økonomistyring og fakturering. Der underskrives en kontrakt for hvert konsortium, der indgår aftale med leverandører.

I mange tilfælde kan der desuden være behov for, at der er en institution, som kan lægge penge ud for konsortiedeltagerne, fordi betaling til leverandøren ofte foretages som én samlet betaling. De enkelte konsortiedeltageres betaling for licensen foretages efterfølgende. Ved udenlandske leverandører kendes den endelige pris for den enkelte konsortiedeltager først, når den endelige kurs for den samlede betaling er fastlagt.

Bilag 4: Elementer i infrastrukturen

Danskernes Digitale Bibliotek
Abstrakt koncept diagram

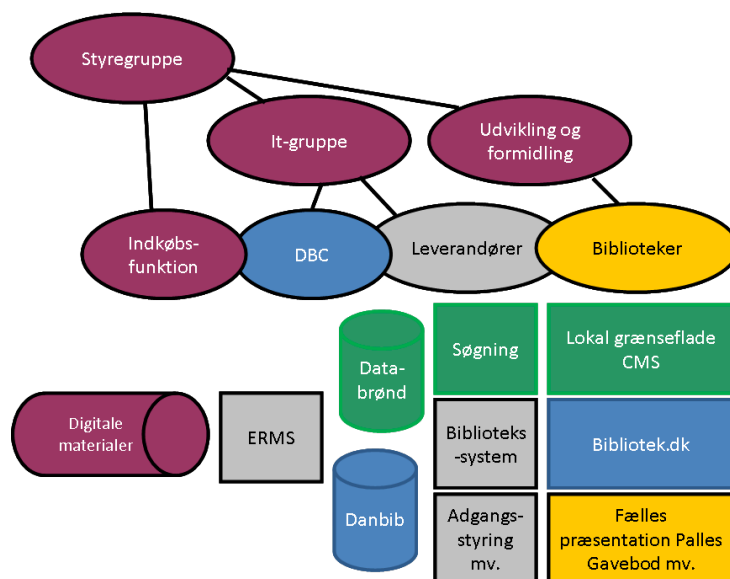
Version 1.0 -185/07/12

Elementer i infrastrukturen: Præsentation, Services og Data

I ovenstående figur er der med gult angivet eksempler for de tre lag. Endelig er med en optegnet tyk blå streg angivet, hvilke elementer der bør indgå i en fælles biblioteksløsning.

Bilag 5: Ramme for organiseringen af en fælles løsning

Forenklet fremstilling af en række centrale elementer i en fælles digital løsning

Illustrationens farvelægning illustrer sammenhængen mellem elementerne.

- De lilla elementer er kerneelementer i netværksorganisationen.
- De blå elementer er centrale elementer i infrastrukturen for fysiske materialer, der drives af DBC.
- De grønne elementer er infrastruktur for lokal formidling.
- De gule elementer er opgaver, der kan løses af biblioteker.
- De grå elementer er nye opgaver, som kan udbydes til leverandører.

Desuden er det i øjeblikket DBC, der driver databrønden i Ting, og en række biblioteker, som udvikler eksempelvis grænsefladen.

I den nederste del af illustrationen ses yderst til venstre en figur med betegnelsen ”digitale materialer”. Den udgør et vigtigt input til den fælles løsning, fordi formidlingen af de digitale materialer er en væsentlig begrundelse for etableringen af løsningen.

Den næste figur mod højre har betegnelsen ERMS, altså det administrative bibliotekssystem for digitale materialer. De to figurer ”databrønd” og ”DanBib” indeholder metadata for hhv. de digitale og de fysiske materialer. I praksis vil de være tæt forbundne, fordi det er afgørende, at de to typer materialer kan søges og formidles samlet.

De næste tre kasser illustrerer den funktionalitet eller de webservices, der er behov for i en fælles løsning. Det øverste kasse er søgemaskinen for lokal formidling. Den mellemste kasse er de administrative bibliotekssystemer, der holder styr på de fysiske materialer. Den nederste kasse illustrerer den fælles funktionalitet, der bl.a. skal bruges for at kunne præsentere de digitale materialer.

De tre kasser yderst til højre udgør præsentationslaget i en fælles løsning. Den øverste kasse er bibliotekets lokale formidling. Det næste kasse er søgning via bibliotek.dk, og den sidste

kasse er bibliotekernes fælles formidling fx via Palles Gavebod eller andre former for formidling.

Den øverste del af figuren viser fire centrale aktører for opgaveløsningen: indkøbsfunktion, DBC, leverandører og biblioteker. Sidstnævnte kan både være folke- og forskningsbiblioteker. Oven over disse fire aktører er der placeret en it-gruppe og en gruppe, der arbejder med udvikling og formidling. Endelig indeholder illustrationen en styregruppe.